

Oceny książek • Book reviews

„Breast Cancer Management”

red. Jean Marc Nabcholtz

Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins; 2003, stron 624

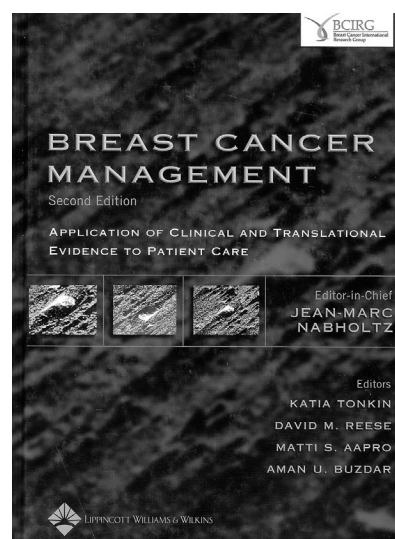
ISBN 0-7817-4131-9

W 2003 roku ukazało się, pod redakcją Jean Marc Nabcholtza, drugie wydanie obszernej monografii, poświęconej leczeniu raka piersi. Autorami tego opracowania jest kilkudziesięciu wybitnych onkologów europejskich i amerykańskich. Wśród autorów znajdują się między innymi Denis Slamon, Gabriel Hortobagyi, Anthony Howell i Ian Smith.

Całość opracowania podzielona jest na siedem obszernych części. Każda z nich poświęcona jest jednemu dużemu problemowi.

Układ tekstu odbiega od klasycznej konstrukcji tego typu opracowań. Ponad połowa tekstu poświęcona jest problemom związanym z „*translational oncology*”. Pod pojęciem tym kryje się idea ścisłej współpracy pomiędzy badaniami laboratoryjnymi, a badaniami klinicznymi przy wprowadzaniu nowych osiągnięć do praktyki. Jednym z podstawowych celów tej współpracy jest poszukiwanie, w oparciu o najnowsze zdobycze biologii molekularnej, nowych czynników prognostycznych i predykcyjnych oraz wynajdowanie i testowanie nowych leków. Leki te konstruowane są w oparciu o precyzyjnie ustalone założenia teoretyczne. Dzięki temu mogą być dla nich ustalone czynniki predykcyjne. Leczenie zatem może być podawane jedynie u tych chorych, które mają największą szansę uzyskania remisji. Można zatem uniknąć niepotrzebnego leczenia chorych, u których szansa powodzenia jest minimalna. Pierwszym lekiem, który został wprowadzony do leczenia chorych na raka piersi zgodnie z tymi założeniami jest trastuzumab. Omówieniu tego preparatu poświęcono odrębny rozdział. W wyczerpujący sposób przedstawiono grupy leków działających na inne niż HER-2 receptory, leki hamujące angiogenezę, leki hamujące cykl komórkowy i zaburzające przenoszenie, istotnych dla prawidłowego funkcjonowania komórki, sygnałów wewnątrz komórkowych.

Innym, niezwykle istotnym zagadnieniem jest poszukiwanie nowych, precyzyjnych, powtarzalnych i obiektywnych czynników prognostycznych. Duże nadzieje związane są w tym przypadku z badaniami genomu z zastosowaniem techniki mikromacierzy oraz z proteomiką. W interesujący sposób autorzy przedstawili rzadko omawiane zagadnienie, jakim jest biologia przerzutów. W cie-

kawy sposób przedstawiono zagadnienie różnic pomiędzy guzem pierwotnym, a zmianami przerzutowymi. Szczególną uwagę zwrócono na kliniczne implikacje badań związanych z powstawaniem i rozwojem przerzutów.

W omawianej książce przedstawiono i poddano obszernej dyskusji różnorodne zagadnienia, związane z diagnostyką i leczeniem chorych na raka piersi. Szczególnie dużo miejsca poświęcono leczeniu systemowemu. Przedstawiono wprowadzone niedawno do praktyki klinicznej leki, takie jak taksoidy, kapecytabina, winorelbina, liposomalna doksorubicyna, inhibitory aromatazy. W wyczerpujący sposób omówiono wyniki najnowszych badań klinicznych z zastosowaniem tych leków, przedstawiono obecne wskazania i możliwości ich zastosowania. Autorzy przedstawili również perspektywy dalszych badań nad tymi lekami.

Bardzo interesującą, z punktu widzenia lekarza klinicyisty, częścią opracowania są rozdziały dotyczące poszczególnych zagadnień klinicznych. Omówiono zasady leczenia uzupełniającego i leczenia przerzutów. Interesujący rozdział dotyczy systemowego leczenia przedoperacyjnego. Przedstawiono biologiczne podstawy tego postępowania oraz jego zalety i ograniczenia. Obszerne przedys-

kutowano zagadnienia związane ze stosowaniem w codziennej praktyce koniecznej procedury identyfikowania i usuwania węzła chłonnego wartowniczego. Autorzy podkreślają znaczenie doświadczenia poszczególnych zespołów dla prawidłowego wykonania tej procedury. Odrębne rozdziały poświęcono zagadnieniom związanym ze stosowaniem hemopoetycznych czynników wzrostu oraz profilaktyce wymiotów i postępowaniu w przypadku nowotworowych owrzodzeń skóry. W dużej, odrębnej części omówiono problem badań klinicznych. Przedstawiono historię wprowadzania badań klinicznych oraz współczesne zasady ich prowadzenia. Dużo uwagi autorzy poświęcili zagadnieniom wprowadzania wyników badań klinicznych do praktyki klinicznej oraz problemowi tworzenia rekomendacji i zaleceń. W opracowaniu podjęto również trud przybliżenia czytelnikom zagadnień związanych z analizą kosztów leczenia i jej znaczeniem dla codziennej praktyki klinicznej.

Do jednego z najbardziej interesujących rozdziałów opracowania należy zaliczyć rozdział poświęcony alternatywnym, innym niż zalecane przez akademicką medycynę, metodom leczenia. Zagadnienie to bardzo rzadko jest poruszane w czasie zjazdów czy sesji naukowych, rzadko jest też przedmiotem opracowań. Jest to o tyle dziwne, że wszyscy onkolodzy stykają się z tym zagadnieniem w codziennej praktyce klinicznej. Omówione zostały przyczyny stosowania przez pacjentów metod nieuznawanych przez oficjalną medycynę. Omówiono poszczególne metody leczenia alternatywnego. Autorzy zwracają uwagę na powszechność stosowania metod medycyny alternatywnej i ogromne wydatki związane z jej stosowaniem. Istnieje również niebezpieczeństwo związane ze stosowaniem preparatów o nieznanym składzie i mechanizmie działania. Jak wynika z opracowania amerykańskie towa-

rzystwa naukowe i instytucje akademickie uruchomiły telefoniczne i internetowe banki informacji o alternatywnych metodach leczenia.

Podręcznik zakończony jest krótkim rozdziałem o ogólnym znaczeniu. Poświęcony jest on rozważaniom dotyczącym zasad pojmowania medycyny jako nauki. Podstawowe znaczenie dla medycyny końca XIX i całego XX wieku wywarły prace Virchowa. Dla rozwoju onkologii miały one fundamentalne znaczenie. Po dziś dzień onkolodzy porozumiewają się między sobą językiem histologii i histopatologii.

Coraz większe znaczenie zyskują inne informacje, nie związane z samą komórką. Rozpoczynają się badania nad ogólnoustrojowymi mechanizmami, związanymi z podatnością na zachorowanie. Biologiczne mechanizmy związane z regulacją cyklu komórkowego, progresją złośliwości, zdolnością do tworzenia przerzutów stały się przedmiotem intensywnych badań laboratoryjnych i klinicznych. Wykorzystanie zdobytej w ten sposób wiedzy spowoduje powstanie nowej generacji leków. Wprowadzenie tych leków spowoduje najprawdopodobniej konieczność zmiany sposobu oceny odpowiedzi na leczenie i całej idei jego prowadzenia.

Ze względu na jakość zawartych informacji i niesza-
blonowe ich podanie lekturę omawianej monografii nale-
ży polecić wszystkim onkologom i osobom specjalizującym
się w tej dziedzinie.

Doc. dr hab. med. Tadeusz Pieńkowski

Klinika Nowotworów Piersi i Chirurgii Rekonstrukcyjnej
Centrum Onkologii – Instytut im. Marii Skłodowskiej-Curie
w Warszawie

Książkę do recenzji przekazał International Publishing Service.

„Leczenie objawowe w stanach terminalnych”

World Health Organization (Światowa Organizacja Zdrowia)

Kraków: ELIPSA-JAIM s.c, 2002, stron 102, ISBN: 83-915185-3-1

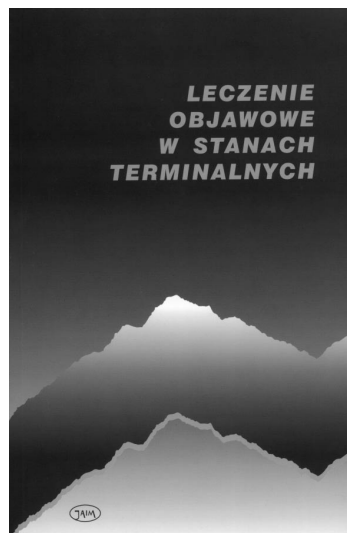
Opracowanie, dokonane przez WHO, jest wyczerpujące i zwięzłe, ma wszystkie zalety doskonałego podręcznika, w którym każdy lekarz, szukający informacji z zakresu postępowania z chorym w stanie terminalnym, znajdzie opisy objawów, wszechstronne wyjaśnienia patologii tych procesów i ich klinicznych przebiegów, metody postępowania terapeutycznego oraz uzasadnienia ich wyboru i źródłowe instrukcje. Na 100 stronach podręcznika w 14 rozdziałach ujęto w bardzo przejrzystej postaci całokształt materiału, opartego na raporcie Komitetu Ekspertów WHO, w którym najważniejsze elementy zaznaczono odmiennie, wybarwiając druk „zestawień”. Autorzy słusznie stwierdzają na wstępie, że postępowanie objawowe często ma charakter empiryczny, a stale i szybko zwiększający się zasób wiedzy w tej dziedzinie zezwala na coraz korzystniejsze postępowanie, które wpływa na poprawę jakości życia. Na początku podręcznika wskazano na potrzebę dokładnej oceny stanu fizycznego i psychicznego pacjenta, zalecono nawiązanie kontaktu, nie tylko celem poznania dolegliwości najdokuczliwszych dla chorego i najistotniejszych terapeutycznie, ale także, aby zdobyć jego zaufanie.

Kolejno omawiają takie zespoły, jak jadłowstręt-wyniszczenie, astenię i lęk, często współistniejące z nimi zaparcie oraz kaszel towarzyszący większości przewlekłych chorób.

W dalszych rozdziałach opisują zaburzenia poznawcze w postaci stanów majaczeniowych, otępienia i depresji; przedstawiają powody powstawania i ich leczenie.

Odrębne rozdziały omawiają przyczyny występowania duszności i czkawki. Wskazują na badania pomocne w ustalaniu ich patologii, powikłania z nimi powiązane i na leczenie łagodzące.

Większość zaburzeń drożności jelit wymaga ustalenia przyczyny, umiejscowienia ewentualnej przeszkody mechanicznej, naczyniowej lub powikłań spowodowanych przedawkowaniem leków. Postępowanie, inne niż chirurgiczne, polega na łagodzeniu nudności i wymiotów, objawów kolki i wyrównywaniu zaburzeń wodno-elektrolitowych.

Odrębnie omówiono postępowanie w przypadku cholestazy, wklajającej niedrożność dróg żółciowych, wskazując na konieczność łagodzenia świądu.

Wszechstronnie opisano zasady pielęgnacji jamy ustnej i skóry. Przedstawiono sposoby zapobiegania zakażeniom i ich powikłaniom, oraz łagodzenia suchości.

W ostatnim rozdziale omówiono objawy ze strony układu moczowego. Dotyczą one zmniejszenia diurezy, trudności w oddawaniu moczu, jego zatrzymanie lub nie trzymanie. Ponadto opisano sposoby łagodzenia bolesnych skurczów pęcherza moczowego i postępowanie w przypadku krwiomoczu.

Wszystkie rozdziały przedstawiają sprawdzone i optymalne sposoby udzielania pomocy chorym w stanach terminalnych. Książka stanowi najlepsze źródło do poznania współczesnych metod paliatywnej medycyny. Uważam, że powinna znaleźć się w podręcznej bibliotece każdego lekarza.

Prof. dr hab. med. Jerzy Meyza
Warszawa

Książkę do recenzji przekazał wydawca.

„Zasady diagnostyki i chirurgicznego leczenia nowotworów w Polsce”

red. Andrzej W. Szawłowski, Jacek Szmidt

Warszawa: Fundacja – Polski Przegląd Chirurgiczny, 2003, stron 234

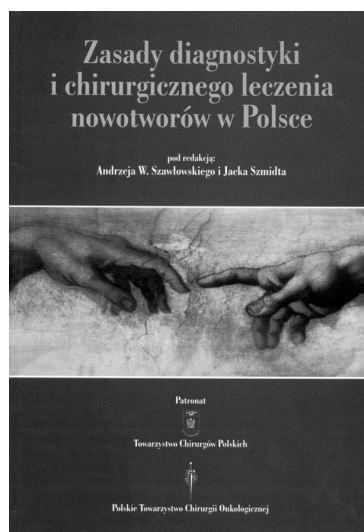
ISBN 83-917504-3-4

Uroczyste wspólne posiedzenie Zarządów Głównych: Towarzystwa Chirurgów Polskich i Polskiego Towarzystwa Chirurgii Onkologicznej, które odbyło się 17 września 2003 r. w pięknych wnętrzach Dworu Artusa w Gdańsku, zostało zorganizowane dla przedstawienia książki „Zasady diagnostyki i chirurgicznego leczenia nowotworów w Polsce” pod redakcją prof. Andrzeja Szawłowskiego i prof. Jacka Szmida. Nie był li to tylko gest kurtuazyjny – świadczył bowiem o nastaniu nowej ery w stosunkach pomiędzy obu środowiskami chirurgicznymi.

W ostatnich latach chirurdzy onkolodzy i chirurdzy ogólni, niezależnie od należytego respektu, darzyli się wzajemnie sporą dozą rezerwy, by nie rzec – nieufności. Nie jest tajemnicą, że większość operacji u chorych na nowotwory wykonywana jest w Polsce przez chirurgów ogólnych (tych ostatnich jest przecież w naszym kraju wiele tysięcy, a chirurgów onkologów – zaledwie kilka setek). Z drugiej strony – nagromadzone doświadczenie i wysoki stopień wyspecjalizowania chirurgów onkologów (niekiedy zajmujących się nawet tylko jedną określoną lokalizacją narządową) powinny znajdować właściwe odzwierciedlenie przy tworzeniu kanonów postępowania. Brakowało jednak „woli politycznej”, aby o sposobach rozpoznawania i leczenia chirurgicznego przemówić jednym głosem.

Można obecnie powiedzieć, że ten niepomysłny okres mamy za sobą. Zasługa w tym przede wszystkim kierownictw obu środowisk, które postanowiły stworzyć wspólne grupy tematyczne, złożone z przedstawicieli obu Towarzystw – i wspólnie opracować zasady rozpoznawania i chirurgii nowotworów. Wynikiem tych działań jest przedstawiana książka, ukazująca się pod redakcją obu konsultantów krajowych i zaopatrzona w przedmowę, podpisaną przez prezesów obu Towarzystw.

Świadomie koncentruję się na przedstawieniu tła powstania publikacji, bo zachęcanie do zapoznania się z jej treścią uważam za zbędne. Jest to lektura bezwzględnie

obowiązkowa dla każdego w naszym kraju, kto operacyjne leczenie nowotworów chce wykonywać w sposób nowoczesny i odpowiedzialny. Można zaryzykować twierdzenie, że upowszechnienie i stosowanie w codziennej praktyce „Zasad” może zaowocować poprawą uzyskiwanych dotychczas wyników leczenia.

Redaktorzy zaprosili do współpracy doborowy zespół autorów. Należy przewidywać, że tempo rozwoju wiedzy może skłonić do aktualizowania dzieła co pewien czas (w postaci np. suplementów lub kolejnych edycji).

Symbolikę wspólnego przedsięwzięcia przedstawia – doskonale dobrany – fragment fresku z Kaplicy Sykstyńskiej, reprodukowany na obwolucie.

Prof. dr hab. med. Edward Towpik

Centrum Onkologii – Instytut

im. Marii Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Książkę do oceny przekazał wydawca.

„Tajemnice starodawnej medycyny i magii”

Jan Niżnikiewicz

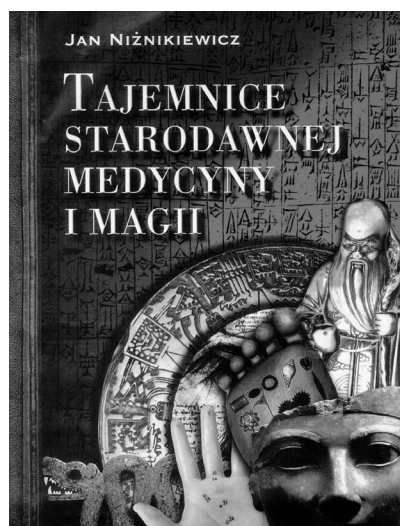
Gdańsk: Tower Press 2003, stron 344, ISBN 83-97342-54-8

Autor tego wybitnego dzieła wywodzi się z kilkupokoleniowego rodu lekarskiego. Jest neurologiem, naukowcem, autorem licznych prac klinicznych i doświadczalnych, jak również pisarzem i członkiem Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich. Od wielu lat zbiera informacje i przedmioty starodawnej medycyny i magii. Zdobycza nie tylko w bibliotekach i archiwach, lecz również przez spostrzeżenia, które dokonywał jako podróżnik i żeglarz, zwiedzając wiele miejsc opisywanych w obecnej księdze. Zebraną wiedzę przedstawiał od 1995 r. w audycjach „Tajemnice starożytnej medycyny” – serialu emitowanym przez aż 11 rozgłośni krajowych radia, które dały podstawy do opracowania omawianego pomnikowego dzieła. Wysokie kwalifikacje Autora, dzięki potocznej narracji i świetnemu stylowi, zapewniły dziełu charakter nie naukowej rozprawy, lecz bardzo interesującej i wręcz frapującej opowieści.

„Słowo od autora” to jego rozważania nad relacjami magii i starodawnej medycyny oraz dzisiejszej medycyny. Nadmienia też o wzajemnych stosunkach współczesnej medycyny alternatywno-komplementarnej i tej zwanej akademicką. Tajemnice starodawnej medycyny i magii omawia autor w 11 mniej więcej 30-stronicowych rozdziałach. Stosunkowo mniejsze są dwa rozdziały: o medycynie indyjskiej (a szkoda) i o medycynie tybetańskiej. Kolejno idą rozdziały o medycynie: 1. ludów pierwotnych, szamanów, znachorów i uzdrowicieli, 2. starożytnej Mezopotamii, 3. staroegipskiej, 4. żydowskiej, 5. greckiej, 6. rzymskiej, 7. arabskiej, 8. indyjskiej, 9. chińskiej, 10. tybetańskiej oraz 11. Majów, Azteków i Inków. Księgę zamykają „Wskazówki bibliograficzne” (7 stron), większość z nich to liczne wybrane pozycje książkowe światowego piśmiennictwa. Korzystne byłoby dodanie skorowidza nazw i nazwisk.

Mimo oczywistej niemożności wprowadzenia sztywnej dyspozycji w każdym rozdziale autor słusznie omawia źródła i zabytki wiedzy medycznej, działalność pierwszych uzdrowicieli i lekarzy, choroby i sposoby leczenia danej kultury medycznej, metamorfozy magii i medycyny i w każdym rozdziale... erotyzmu, seksualizmu i seksu. Dzieło, w oparciu o szerokie wielojęzyczne piśmiennictwo i liczne własne dane autora, dostarcza mnóstwo informacji i cennej wiedzy o korzeniach dzisiejszej medycyny klasycznej i komplementarno-alternatywnej, jak również o tym, co w ich dziejach uległo mniej lub bardziej słusznemu zarzuceniu lub zapomnieniu.

Zawartość księgi ukazuje, jak wiele zaczerpnęła medycyna klasyczna i niekonwencjonalna z wielkich kultur medycznych starożytnego Zachodu i Wschodu.

Na osobne duże uznanie zasługują dobór, temat i świetna reprodukcja niepoliczalnych, głównie wielobarwnych, instruktywnych ilustracji. W pewnej mierze dominują one nad słownym tekstem w całym obrazie dzieła, może nawet z ograniczeniem rozmiarów niektórych rozdziałów (m.in. o medycynie staroindyjskiej). Niemniej powiększanie tekstu słownego kosztem zmniejszenia liczby ilustracji byłoby niewątpliwie pewnym uszczerbkiem oryginalnego i wysokiego poziomu dzieła. Znaczną narratorską wprawę autora odzwierciedlają świetny styl i język oraz umiejętność przystępnego ujmowania relacji ścisłe naukowych i popularno-naukowych.

Całość dzieła, jego zawartość merytoryczna i oprawa edytorska przynoszą chlubę Autorowi i Edytorowi, uzasadniając zasłużone gratulacje. Przepiękna wielobarwna sztywna obwoluta chroni książkę. Również na niej znajdują się ryciny, a poza nimi wyjątki tekstów z dzieła, biogram autora i wymyki z recenzji – profesorów Adama Bilikiewicza, Zenona Ciesielskiego, Jerzego Kulczyńskiego i dr. Tadeusza Aleksandrowicza. Właściwa dyspozycja i dobór czcionki oraz śnieżny papier kredowy zapewniają łatwe poznanie treści. Poszczególne rozdziały rozgraniczają kartki amarantowego papieru.

Dzieło należy polecić wszystkim (nawet bez medycznego przygotowania), zainteresowanym dziejami i związkami magii i medycyny, a zwłaszcza wszystkim adeptom i absolwentom medycyny, psychologii, rehabilitacji oraz historykom i historykom medycyny.

Prof. dr hab. n. med. Henryk Gaertner
Kraków

Książkę do oceny przekazał wydawca.